

1. KEELE OLEMUS

1. Kirjuta igasse tabeli lahtrisse, kuidas keel mainitud funktsiooni täidab.

Keele funktsioonid

Keel kui kommunikatsioonivahend Keele vahendusel edastavad suhtlejad teineteisele uut informatsiooni. See toimub signaalide abil. Keele abil on võimalik kirjeldada olukordi, jagada korraldusi, esitada küsimusi, valetada, st anda pettesignaale.	
Keel kui mõtlemisvahend Mõtted esinevad teadvuses põhiliselt keelelisel kujul, st mõisted sõnadena ja mõtted lausetena. Keerulisem mõtlemine mitmelauseliste tekstidena. Samas pole kogu mõtlemine keeleline – osa mõtlemisprotsesse on mitteverbaalsed.	Keel kui suhete hoidja Suhete hoidmisel on olulisem see, kuidas öeldakse, kui see, mida öeldakse. Inimesed räägivad ebaolulistest asjadest, kuid teevad seda meeldival viisil. Tähtis on ka mitteverbaalne kommunikatsioon.
Keel kui emotsioonide väljendaja Emotsioonide väljendamine keeles toimub enamasti sõimusõnade vahendusel, kuid ka muudel sõnadel võib olla emotsionaalne laeng. Lisaks sellele võib emotsioone väljendada mitteverbaalselt (nutt, naer).	Keel kui identiteedi kandja Emakeel väljendab rahvusidentiteeti, st kuulumist selle keele kõnelejate hulka. Ka piirkondlikud ja sotsiaalsed murded väljendavad identiteeti. Kõige selgemalt avaldub identiteet aktsendis.
Keel kui loitsimisvahend Millestki rääkimine, tähendab selle nähtuse esilekutsumist. Kui see on seotud usuga nõia maagilistesse võimetes, võib enesesisendus räägitu tõeks muuta.	Keel kui kultuuri kandja Keeles kujunevad sellised sõnad, mis on vajalikud selle ühiskonna ja kultuuri toimimiseks. Seega väljendab keel selle ühiskonna mõtlemisviisi ja maailmavaadet.

2. Vali 1 peatükis olevatest aforismidest keele kohta üks, mis tundub sulle kõige olulisem, kirjuta see siia ümber ja lisa põhjendus, miks see mõttetera tundus tulle oluline.

Aforism: Ebasiirus on täpse keelekasutuse suurim vaenlane. Kui inimese tegelike ja välja öeldud eesmärkide vahel on lõhe, hakkab ta instinktiivselt kasutama keerulisi sõnu ja väsitavaid väljendusi nagu tindikala, mis pritsib tinti, et end varjata. Georg Orwell
Põhjendus: See mõttetera on oluline, sest aitab aru saada, millal inimesed kõnelevad puhtast südamest. Näiteks aitab see aru saada, kas poliitik ise usub seda, mida ta räägib või jahub lihtsalt, et varjata oma tegelikke mõtteid. Samamoodi võib see aidata aru saada, kas müügimees püüab varjata kauba nõrkusi. Sest inimesed ei taha valetada, aga kui nad tõtt rääkida ei saa, siis hakkavad keerutama.

3. Märki linnukesega, milliseid funktsioone järgnevad keeled täidavad. Analüüsi tulemust ja sõnasta teaduslik üldistus (vihje: üldisuseks grupeeri keeled liikidesse ja esita iga liigi kohta funktsioonide iseloomustus).

Keel	infovahetus	suhted	emotsioonid	identiteet	mõtlemine	loitsimine	kultuur
eesti	x	x	x	x	x	x	x
inglise	x	x	x	x	x	x	x
vene	x	x	x	x	x	x	x
putukate	x	x	x	x			
Lindude	x	x	x	x			
loomade	x	x	x	x			
DNA	x						
liiklusmärkide	x						
programmeerimis-	x						

Teaduslik üldistus:

Kõikide keelte keskne omadus on info vahetamine. Inimese loodud tehiskeeltele ja DNAle on see ainuke funktsioon. Kõigi elusolendite keeled täidavad lisaks sellele ka suhete hoidmise ning emotsioonide ja identiteedi väljendamis funktsiooni. Inimkeelel on kõige rohkem funktsioone – see on ka mõtlemisvahend, vahendab kultuuri ja täidab ka maagilisi funktsioone.

4. Kirjuta tabelisse tegevusalasid, milles on olulisem verbaalne või mitteverbaalne suhtlus ja mõtlemine.

Põhiliselt verbaalne suhtlus	Põhiliselt mitteverbaalne suhtlus
teadus	kunst
õppimine	muusika
õpetamine	arhitektuur
poliitika	tants
ilukirjandus	armastus
kohtumõistmine	inimsuhted
administreerimine	

5. Kirjuta iga termini taha selle tähendus. vajadusel kasuta vikipeedia või eesti keele seletava sõnaraamatu abi.

funktsioon – see, mis tuleb kellelgi v. millelgi teha, ülesanne, kohustus, roll.

kommunikatsioon – informatsiooni edastamine ja vastuvõtmine, suhtlus.

info – uus teadmine

identiteet – teadmine endast sotsiaalseis olukordades ja suhetes; eneseteadvus.

eufemism – sobimatuks peetava sõna v. väljendi asemel kasutatav mahendav sõna

2. KEEL KUI MÄRGISÜSTEEM

1. Defineeri järgmised keeleteaduslikud mõisted.

Keelemärk – Signaal (tähistaja), millega on seotud kokkuleppeline tähendus (tähistatav). Tavalisemad keeäemärgid on sõnad.

Ikoon – selline keelemärk, mille tähistaja sarnaneb tähistatavaga kas visuaalselt või heliliselt. Tüüpiline ikoon on foto.

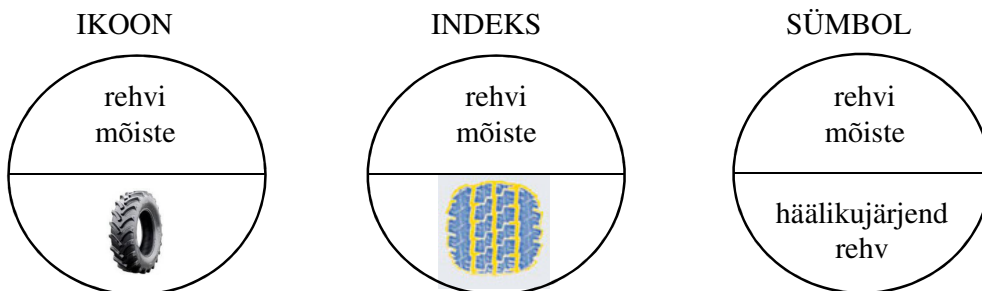
Indeks – selline keelemärk, mille tähistaja on loogiliselt või põhjuslikult seotud tähistatavaga. Näiteks suits on tule indeks.

Sümbol – selline keelemärk, mille tähistaja ja tähistatava vahel on meelevaldne kokkuleppeline seos. Tüüpilised sümbolid on sõnad.

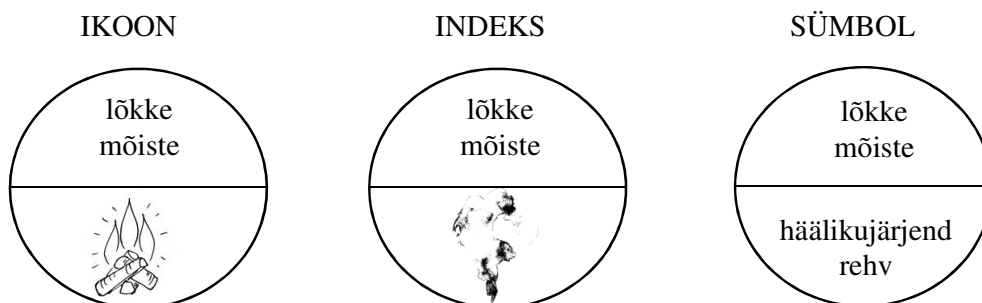
Diagramm – selline liitmärk, mille komponendid on sümbolid, mis on korrastatud nii, et tervik on ikooniline.

2. Loe järgmist definitsioone ja kirjuta selle põhjal lünka, millise mõistega on tegu. Seejärel täida keelemärgi skeemid nii, et kujutatud oleks seda mõistet tähistav ikoon, indeks ja sümbol.

rehv - sõiduki ratta põida ümbritsev täiskummist või suruõhuga täidetud rõngas.

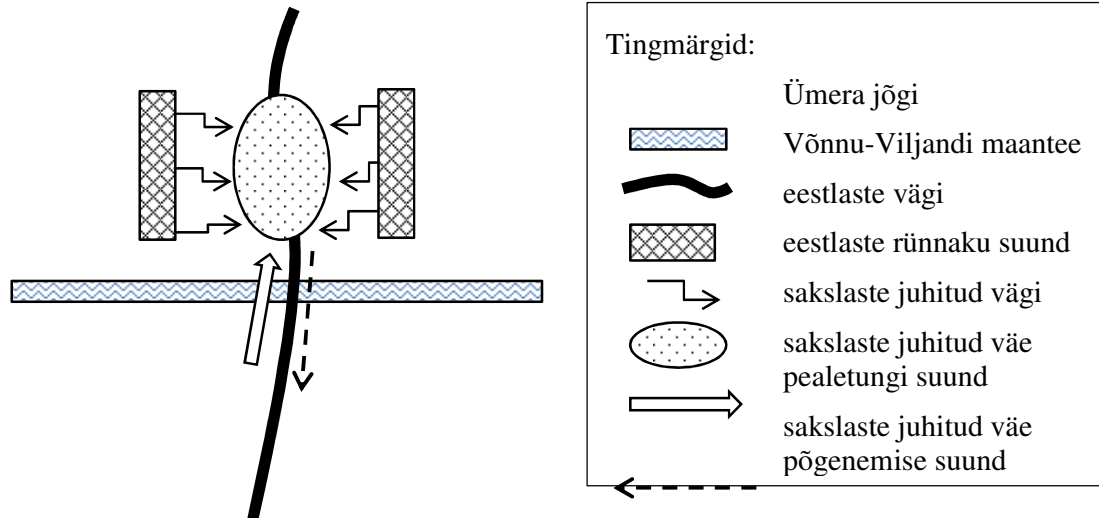

lõke – välitingimustes leegitsedes põlev suhteliselt väike kogus puid vm põlevat materjali.

3. Koosta järgmise kirjelduse põhjal Ümera lahingu diagramm koos tingmärkide legendiga.

Võnnu alt põhja suunas taandunud eestlaste vägi peitis end Ümera jõe põhjakalda lähedal mõlemal pool teed metsa. Sakslaste, liivlaste ja latgalite vägi sattus eestlasi jälitades otse peidus olnud eestlaste keskele ning need ründasid ootamatult kõikidest külgedest. Suur osa sakslaste, liivlaste ja latgalite väest tapeti või võeti vangi, osa suutis põgeneda tagasi lõunasse.

4. All on kujutatud Priit Pärna karikatuur „Sitta kah...“, mis avaldati ajalehes Sirp 1987. aastal fosforiidisõja käigus. Tegu on Eesti ajaloo ühe kõige mõjukama karikatuuriga. Pildil kujutatud lause on eesti keeles kahekordselt kodeeritud, tal on otsene ja kujundlik tähendus. Ka pilt ise on kahekordselt kodeeritud. Kirjelda selle pildi otsest ja kunstilist tähendust:

Otsene tähendus: Kujutatud on vaest meest nälginud ja väsinud hobusega laguneva vankriga põllule sõnnikut laotamas. Põld ise on ka väga kidur, seal on vaid mõned kõrred. Visates sõnnikut ütleb ta, et sitta on ka vaja visata. Sõnnikularakal on Eesti kontuur, mis ei sobi otsese tähendusega ja viitab, et pildil on ka teine tähenduskihistus.

Kunstiline tähendus: Selles tähenduskihis on oluline mehe ütluse kujundlik tähendus 'mul ükskõik' visates Eesti kui sõnniku põllule. Siit tuleb paralleel nõukogude võimu sooviga hakata kaevandama Virumaal fosforiiti, et sellest toota väetist. Teadlased hoiatasid, et selline teguviis võib hävitada põhjavee tasakaalu suures osas Eestist. Sellest hoolimata taheti siiski kaevandamisega alustada, ehk siis neil oli Eestist ükskõik. Pildil kujutatud vaesus viitab muidugi Nõukogude Liidu vaesusele.

5. Kas nõustud arvamusega, et see karikatuur on teatud mõttes väga sarnane diagrammile? Põhjenda oma arvamust.

Jah, sest siin kujutatud objektidel on teine sümboolne tähendus – sõnnikukamakas – Eesti, mees- nõukogude ametnikud, põld, hobune, vanker – lagunev nõukogude süsteem

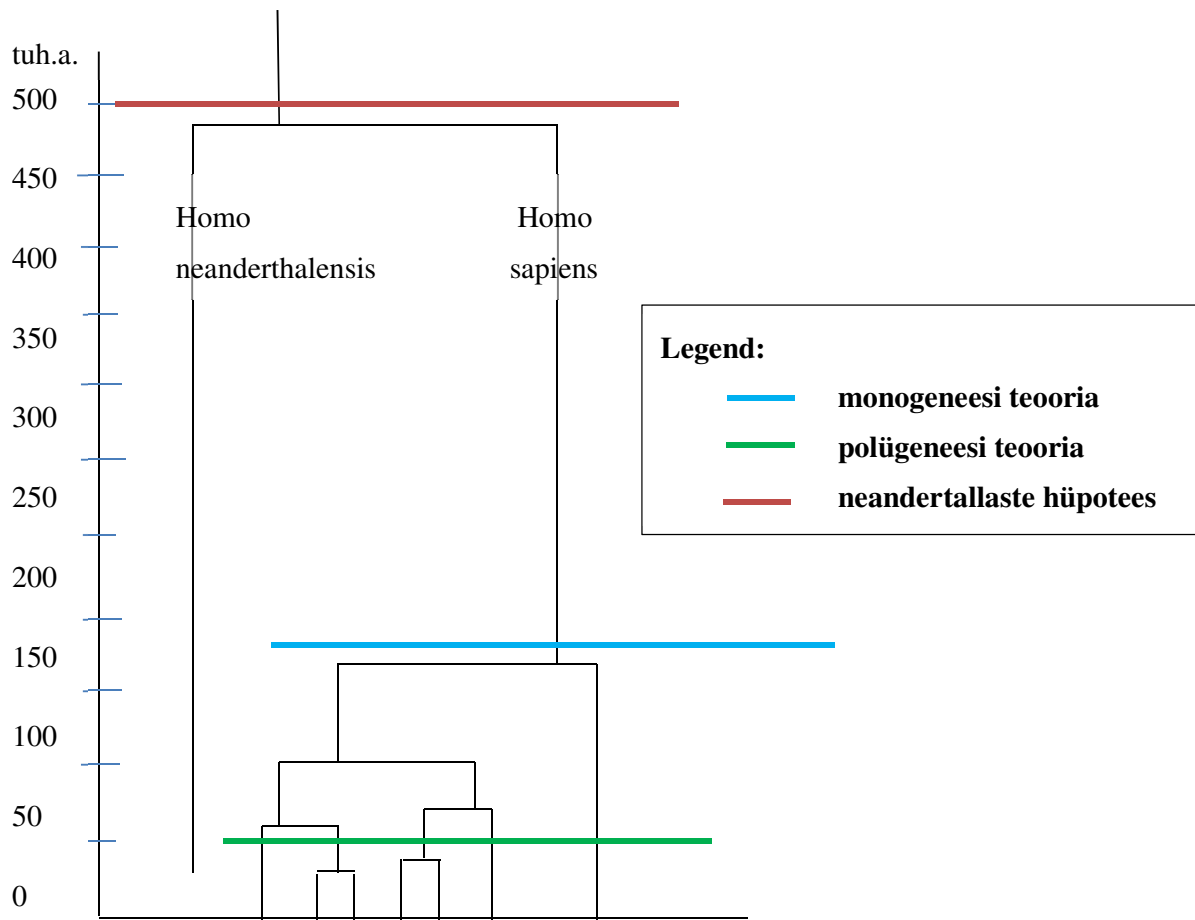
3. KEELE TEKE JA INIMESTE RÄNDED

1. Ava järgmiste mõistete sisu.

Keele tekke monogeneesi teooria – teooria, mille kohaselt tekkis keel üks kord inimkonna ajaloos aafrikas umbes 150 000 aastat tagasi ühes kindlas ürginimeste salgas. Kõik tänapäeva inimesed on selle salga otsesed järeltulijad.

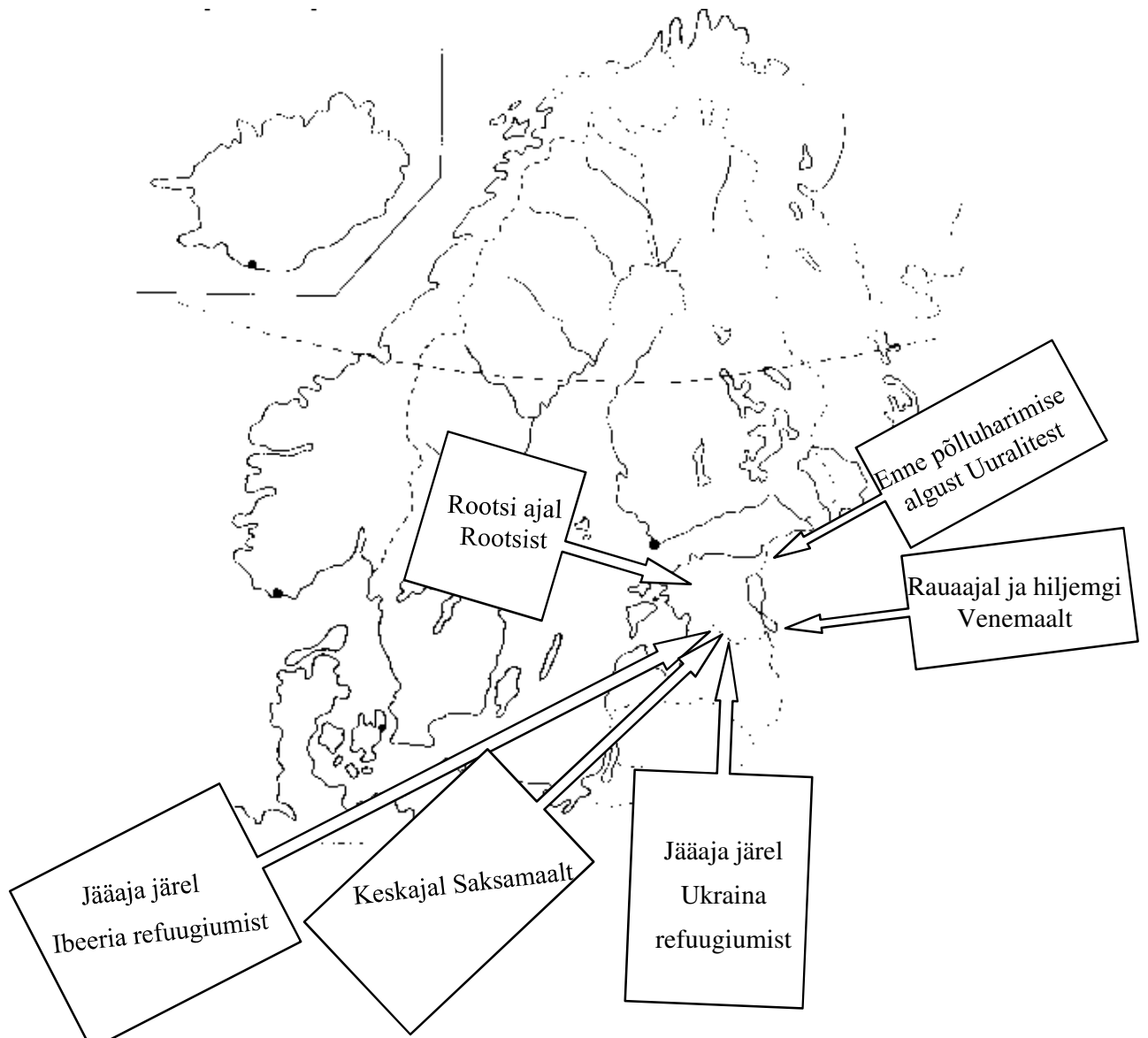
Keele tekke polügeneesi teooria – teooria, mille kohaselt tekkis keel umbes 50 000 aastat tagasi mitmel pool maailmas iseseisvalt erinevates inimrühmades. Seda teooriat toetatakse väitega kultuuri kunsti ja tehnoloogia hüppelisest arengust just sel perioodil

2. Märki diagrammil eri värvi joontega kolm võimalikku keeletekke aega: a) monogeneesi teooria kohaselt, b) polügeneesi teooria kohaselt ja c) juhul, kui ka neandertallased oskasid kõneleda. Koosta legend, mis seletab eri värvi joonte tähenduse.

Joonis 1. Inimpopulatsioonide hargnemine maakeral ja keele tekke hüpoteesid

3. Märki õpiku teksti põhjal kaardile näidise eeskujul kohad, kust Eestisse on tulnud rohkearvuliselt inimesi, ja millal umbes see on toimunud.

4. Põhjenda oma sõnadega, miks keeled ja geenid ei ole alati omavahel seotud. Kirjelda, millised tingimused peaks olema täidetud, et keelte ja geenide seos oleks ajas püsiv.

Keeled ja geenid pole seotud seetõttu, et terved keelekogukonnad võivad mõne põlvkonna vältel üle minna mõnele teisele keelele ja unustada oma esialgse keele. Ainult sel juhul on keelte ja geenide seos suhteliselt püsiv, kui vanemad on kõnelenud oma lapsepõlvest alates oma vanemate keelt ja kõnelevad seda oma lastega, kes omakorda oma lastega. Kuigi see võib olla nii pikki põlvkondi, juhtub paraku ajaloos sageli, et mingil hetkel läheb mõni väiksem keelerühm üle uuele keelele.

5. KEELTE LIIGITAMINE

1. Ava järgmiste mõistete sisu

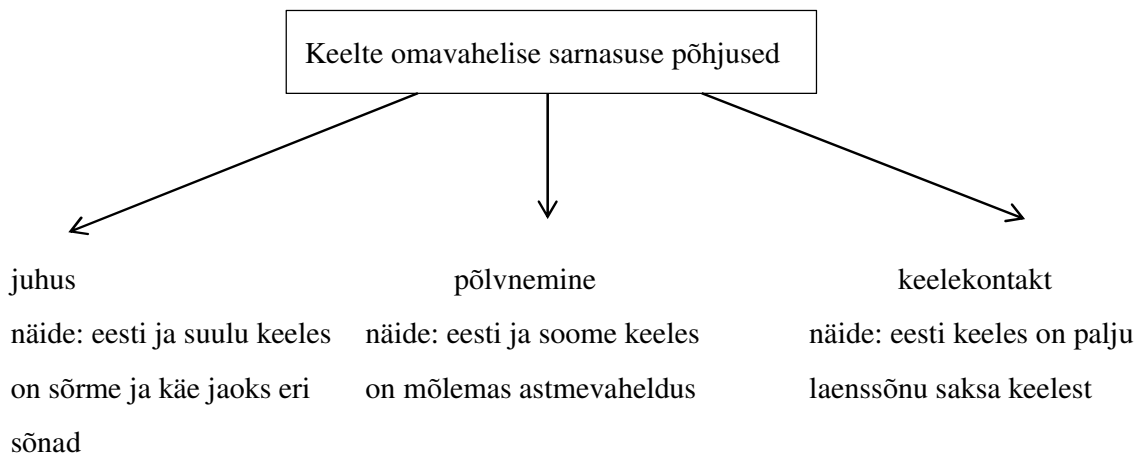
Keelte tüpoloogiline liigitus – selline liigitus, mis rühmitab keeli nende grammatiliste sarnasuste alusel.

Keelte genealoogiline liigitus – selle liigituse alusel rühmitatakse keeled keelkondadesse nende ühise päritolu alusel.

Sugulaskeel – keeled, mis on põlvnenud samast algkeelest ja kuuluvad seetõttu samasse keelkonda.

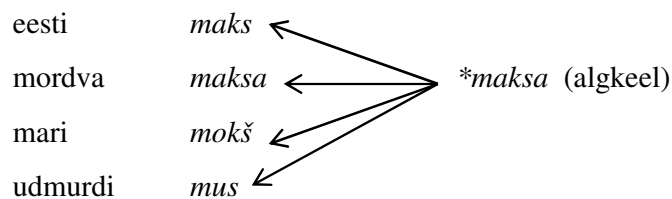
Isolaatkeel – keel, millel ei ole leitud ühtki sugulaskeelt.

2. Lõpeta skeem.

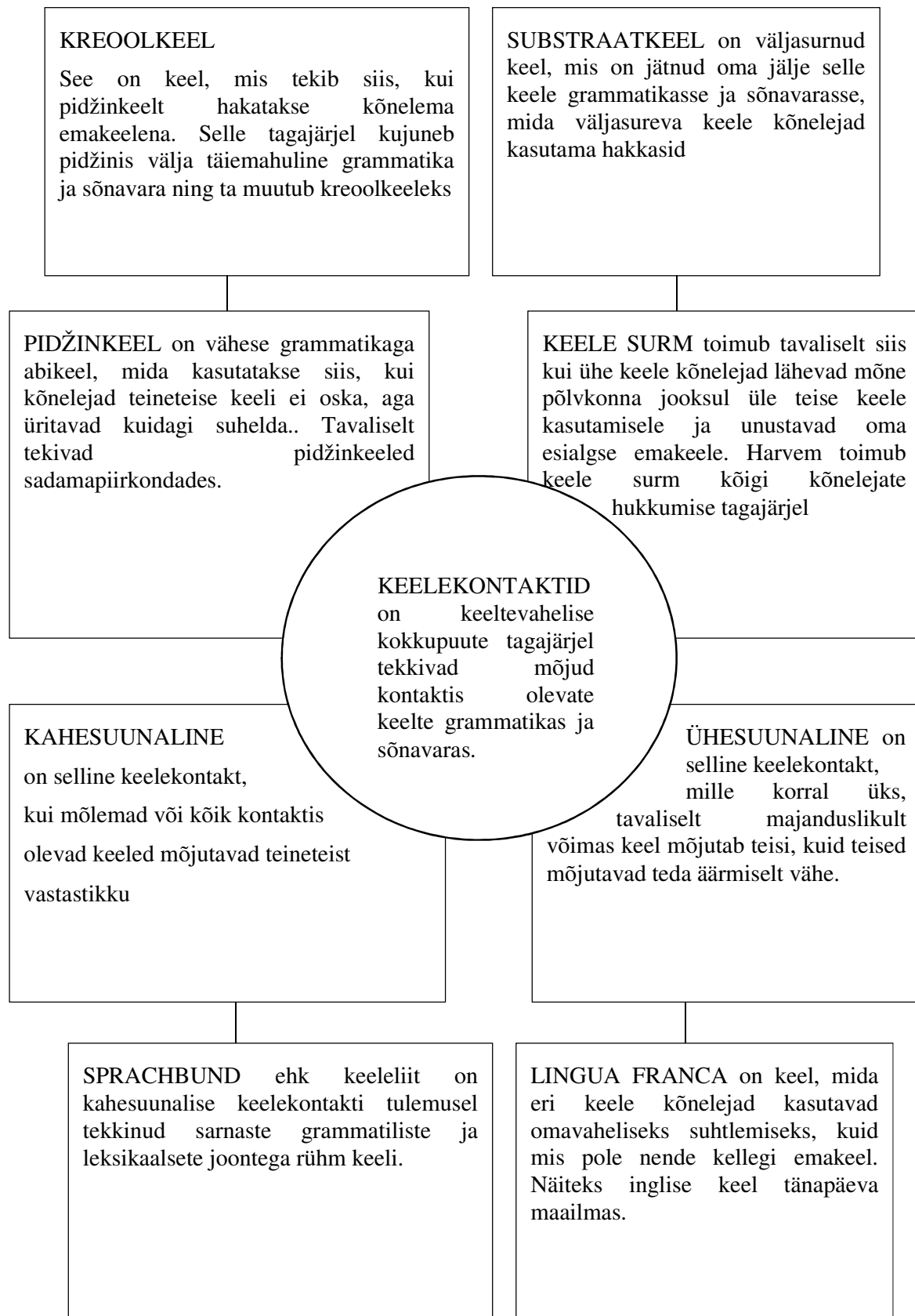
3. Selgita oma sõnadega, kuidas võrdlev ajaloolise meetodiga algkeeli rekonstrueeritakse. Seejärel rekonstrueeri eesti, mordva, mari ja udmurdi keele põhjal soomeugri algkeele vorm elundit tähistavale sõnale *maks*.

Võrdlev-ajaloolise meetodiga rekonstrueeritakse algkeeli nii: valitakse välja keeled, mida arvatakse olevat suguluses, leitakse neist sama asja või nähtust tähistav sõna (tegelikult küll suur hulk selliseid sõnu) ja võrreldakse selle sõna häälikulisi kujusid neis keelides. Võrdluse põhjal üritatakse välja selgitada, milline oli sõna kuju algselt ja milliste muutuste tagajärjel see kujunes eri keeltes selliseks nagu praegu.

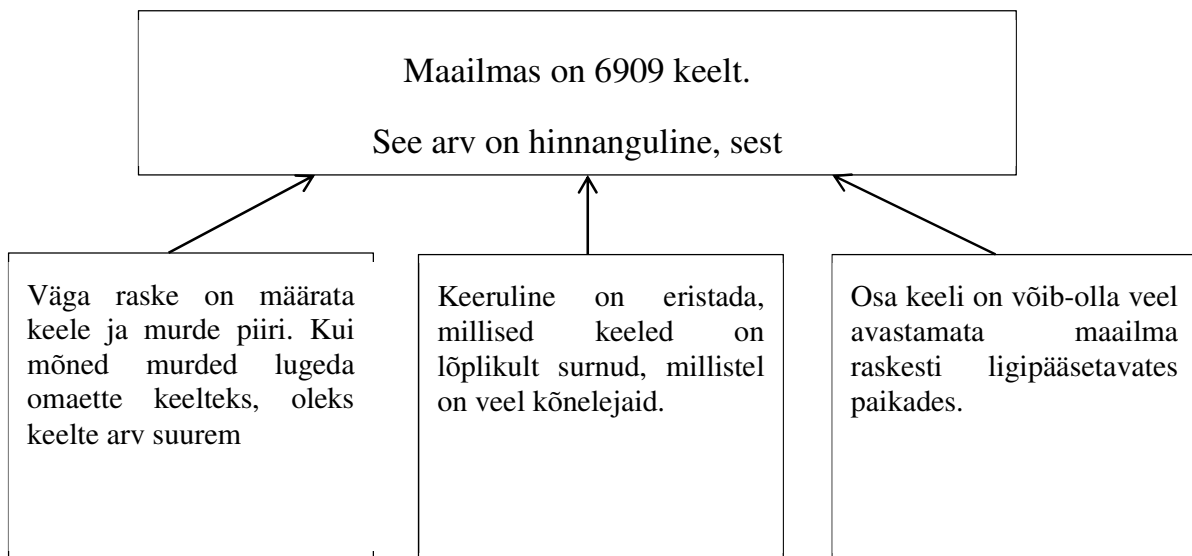
Kuna *a* on esimeses silbis kahes keeles neljast, siis võib arvata, et see oli algselt nii ja mari ja udmurdi keeles toimus muutus; sama ka *k* ja *s* kohta. Sõna lõpus oli tõenäoliselt *a*, sest *a* kadumine on palju tõenäolisem muutus, kui *a* tekkimine sõna lõppu.

4. Lõpeta mõistekaart. Kirjuta iga mõiste juurde, mida see tähendab ja lisa näiteid.

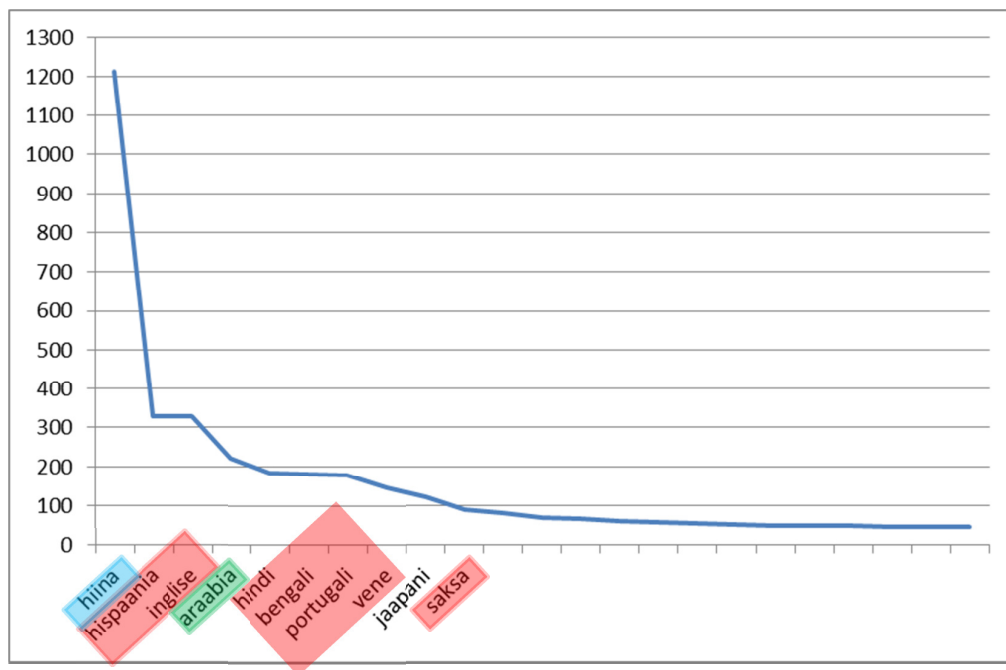

5. MAAILMA KEELED JA KEELKONNAD

1. Lõpeta skeem.

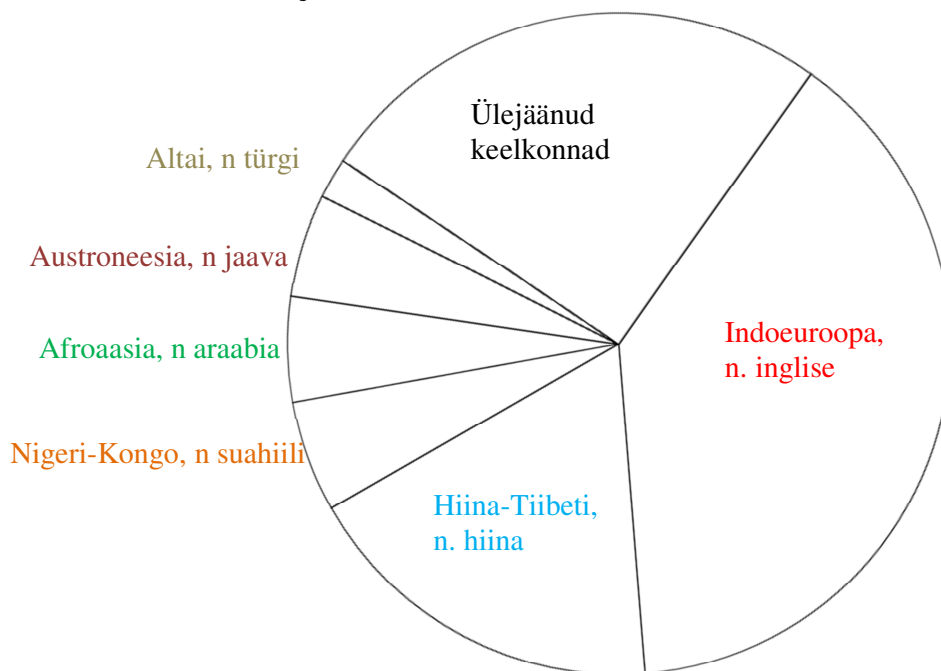
2. Joonista joograafik maailma 10 suurema keele kõnelejate arvu kohta, täida lüngad tekstis ja pikenda graafikut funktsioonist lähtuvalt (y-telje ühikuks on miljon).

Joonis 1. Maailma suuremad keeled emakeelekõnelejate arvust lähtudes

Aritmeetikas kutsutakse sellise graafikuga funktsiooni eksponentfunktsiooniks või geomeetriliseks regressiooniks või Pareot jaotuseks. Seega võib väita et keeled jagunevad maailmas kõnelejate arvu põhjal eksponentfunktsiooni alusel alusel.

3. Lõpeta maailma keelkondade sektordiagramm, märkides õigesse sektorisse kuus suurimat keelkonda ja jättes seitsmenda sektori ülejäänud keelkondade jaoks (sektordiagramm on koostatud eeldusel, et maailmas on 7 miljardit inimest). Iga keelkonna juurde kirjuta näitena üks või kaks selle keelkonna tähtsamat keelt. Kasuta eri keelkondade jaoks erinevat värvi.

Joonis 2. Maailma suurimad keelkonnad kõnelejate arvust lähtuvalt

4. Märki joonisel 1. kõik keeled nende keelkondlikku kuuluvust tähistava värviga, lähtudes joonisel 2. kasutatud värvidest.

5. Kirjuta keelte nimed tabeli õigesse lahtrisse.

mari, baski, prantsuse, heebrea, udmurdi, armeenia, birma, aserbaidžaaani, jaava, araabia, läti, iiri, kreeka, eesti, berberi, korea, ungari, hiina, komi, suahiili, jaapani, indoneesia, türgi, usbeki

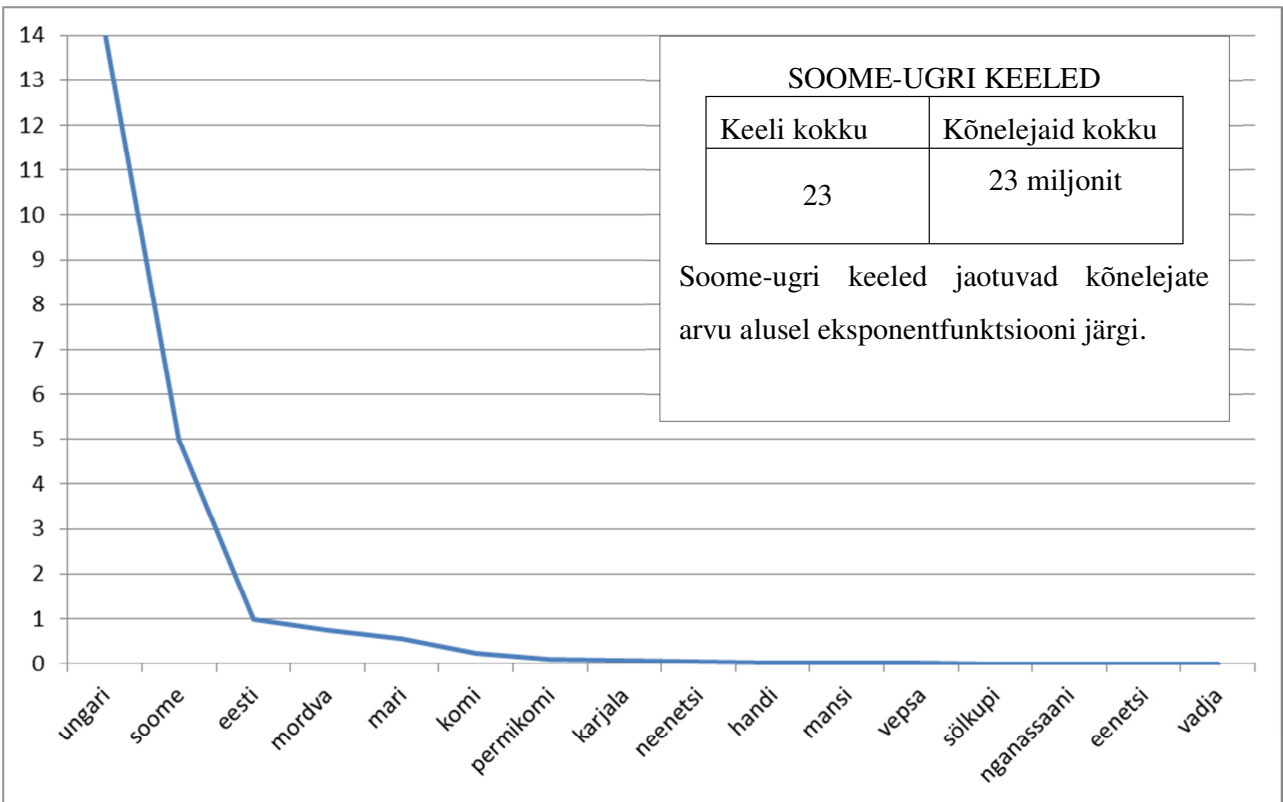
SUUREMATE KEELKONDADE KEELI

KEELKOND	KEELED
Indoeuroopa	prantsuse, armeenia, läti, iiri, kreeka
Soome-ugri	eesti, ungari, udmurdi, mari, komi
Afroaasia	heebrea, araabia, berberi
Altai	aserbaidžaaani, türgi, usbeki

KEELKOND	KEELED
Hiina-Tiibeti	birma, hiina
Nigeri-Kongo	suahiili
Austroneesia	indoneesia, jaava
Isolaatkeeled	baski, korea, jaapani

6. SOOME-UGRI KEELKOND

1. Joonista graafik ja täida lüngad.

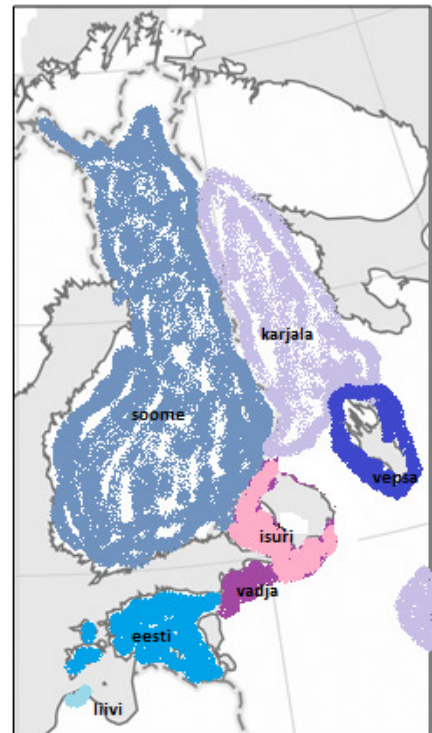

Joonis 1. Uurali keeled kõnelejate arvu alusel (miljonites).

2. Märki kontuurkaardile läänemeresoome keelte levikualad.

3. Kirjelda meetodit ja argumente, mille alusel määrati Uurali keelte algkodu.

Uurali keelte algkodu määrati lingvistilise pealeontoloogia meetodiga, mis seisneb selles, et võrreldakse ajalooliselt taimede ja metsloomade levikuareale ja selles paigas, kus esinesid kõik algkeeles tuntud nimetused, peetaksegi algkodus. Uurali algkodu määramisel leiti Euroopa lehtpuude leviku idapiiri ja Siberi taigapuude leviku loäänepiiri kattuv ühisosa, mis langes Uurali mägede läänenõlvadele. Seda peetaksegi Uurali algkoduks.

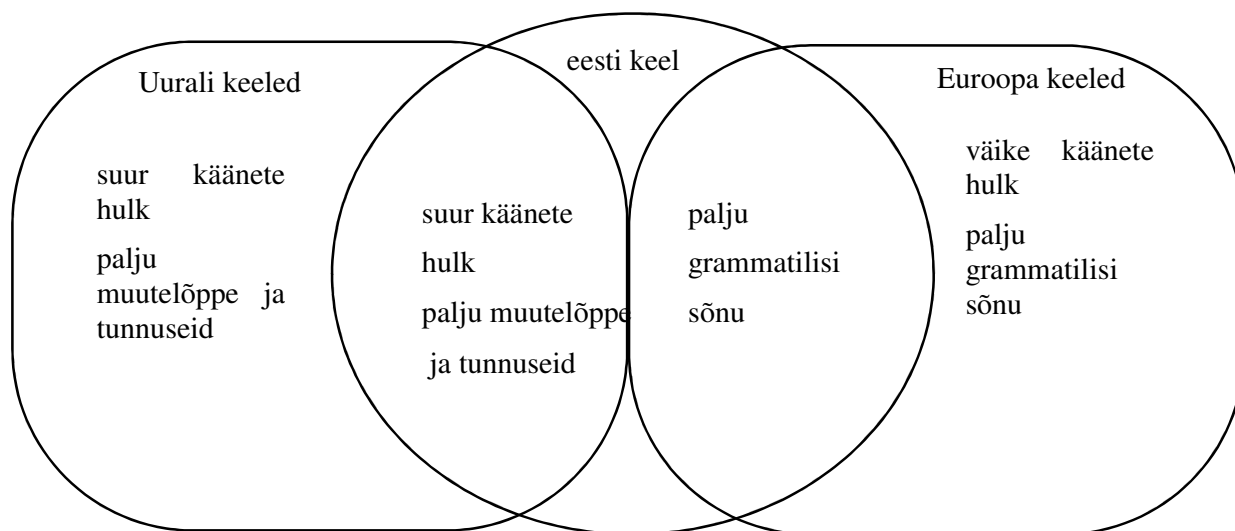

Joonis 2. Läänemeresoome keeled

4. Ava oma sõnadega Uurali keelepõõsa teooria olemus.

UURALI KEELEPÕÕSA TEOORIA – see on teooria, mille kohaselt pole ühtset uurali algkeelt kunagi olnudki, vaid selle asemel oli mitu algkeelt, mis olid omavahel kontaktis ja sarnastusid seetõttu, hiljem aga, kui inimesed hakkasid asustama suuremat territooriumi, muutusid taas erinevamaks.

5. Märkile Venni diagrammile Uurali ja Euroopa keelte erinevused, ning eesti keele sarnasused ja eripärad mõlema keelterühmaga võrreldes. Kirjuta, millega võiks eesti keele erisusi seletada.

Eesti keele erisusi teistest Uurali keeltest võib seletada keelekontaktidega Euroopa keeltega.

6. Kirjuta tabelisse soomeugri keelte elujõudu toetavaid ja takistavaid tegureid.

SOOME-UGRI KEELTE ELUJÕUD	
TOETAVAD TEGURID	TAKISTAVAD TEGURID
1. tugev identiteet	1. väike osakaal üldisest rahvastikust
2. noortekultuuri olemasolu	2. linnarahvastiku väike osakaal
3. suurenenud eneseteadvus	3. hajutatus väljaspool oma territooriumi
4. hõimurahvaste abi	4. tööstuse halb mõju traditsioonilisele elulaadile
5. riiklik rahaline toetus vähemustele	5.